

ЩОДО ВВЕДЕННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ В УКРАЇНІ

К. О. Красюк, О. Б. Максименко

Резюме. У даній статті досліджено перспективи введення кримінальних проступків у законодавство України. Проаналізовано правову регламентацію та історію цього виду кримінальних правопорушень. Визначено які склади злочинів пропонується декриміналізувати та визнати кримінальними проступками.

Ключові слова: кримінальний проступок, злочин, правопорушення, рівень суспільної небезпеки, правовий акт.

Норми, щодо інституту кримінальних проступків, було введено новим Кримінальним процесуальним кодексом України. Проте цей нормативно-правовий акт закріпив лише загальні положення щодо проступків, порядку їх розслідування. Він також містить посилання на закон України про кримінальні проступки, який на сьогодні не прийнятий. Тому на практиці виникає питання щодо того, які правопорушення вважати проступками та щодо яких правопорушень застосовувати спрощену процедуру розслідування.

Законодавчими актами вже вказано на необхідність прийняття закону або іншого нормативно-правового акту про кримінальні проступки, проте в науці продовжують точитися жваві дискусії.

Велика кількість вчених (такі, як О.А. Банчук, В.К. Гришук, І.П. Голосніченко, Н.О. Гупорова, О.О. Кашкаров, І.Б. Коліушко, О.Д. Кос, В.Г. Лукашевич, В.Т. Маляренко, Л.Г. Матвєєва, В.О. Навроцький, М.І. Хавронюк, П.Л. Фріс тощо) займається дослідженнями доцільності виокремлення категорії кримінальних проступків та детально розробляє пропозиції щодо переліку таких діянь, їх караності, законодавчого закріплення тощо. Проте комплексного аналізу правових основ введення кримінальних проступків ще не було зроблено.

На підставі вищевикладеного, дослідження даного питання є актуальним. Метою дослідження є аналіз історії кримінальних проступків та їх правової регламентації.

Якщо звернутися до історії становлення інституту кримінального проступку, то поділ кримінально каранних діянь на злочини та проступки був відомий законодавству Російської імперії ще з часу прийняття у 1845 р. Уложення про покарання кримінальні та виправні. Відповідно до нього кримінально карані діяння поділялися на злочини та кримінальні проступки, до яких відносились протиправні зазіхання на власність, особисту безпеку, честь та гідність особи тощо [1, с. 236].

У статті 4 Уложення 1845 року дається поняття правопорушення: «Злочином або проступком визнається як саме протизаконне діяння, так і невиконання того, що під страхом покарання кримінального або виправного законом наказано» [2, с. 23]. Розмежування злочинів і проступків проводилося по об'єкту посягання, хоча і не дуже чітко. Однак такий критерій розмежування був передбачений вперше. У попередньому нормативно-правовому акті – Зводі законів поділ здійснювався залежало від тяжкості покарання.

За проступки призначалося лише виправне покарання. Виділення кримінальних проступків в окремий вид кримінально каранних діянь було збережене також у Кримінальних уложеннях 1885 та 1903 років. Так, за Кримінальним уложенням 1903 року кримінально карані діяння поділялися на тяжкі злочини, злочини та проступки. Проступками вважалися діяння, які каралися арештом або грошовим штрафом [3].

Що стосується кримінального законодавства за часів радянської доби, то ні КК України, ні КК інших радянських республік не пішли шляхом виділення кримінальних проступків як самостійного інституту кримінального права [4, с. 104].

На рівні теоретичних розробок радянської доби судження щодо можливого відновлення інституту кримінального проступку в законодавстві країн колишнього СРСР були висловлені на початку 60-х років минулого століття. Думка щодо доцільності виділення злочинів незначної тяжкості у категорію антигромадських проступків була висловлена, зокрема, А. Піонтковським та М. Шаргородським, які вбачили специфіку таких діянь в альтернативній відповідальності: або кримінальне покарання, або заходи громадського впливу [5, с. 6]. У подальшому в науковій літературі замість терміна «антигромадський» стало вживатися поняття «кримінальний проступок», що, на думку прихильників цього інституту, точніше відображає специфіку злочинів, за які замість кримінального покарання могли б бути застосовані заходи громадського впливу [7, с. 49]. Однак не всі науковці колишнього СРСР підтримали ідею виділення інституту кримінального проступку в системі радянського права. Наводилися достатньо вагомі заперечення проти такого рішення, що ґрунтувалися, передусім, на визначенні юридичної природи цих правопорушень [8, с. 106]. Згодом, за умов посилення репресивної функції кримінального права СРСР та його республік, питання встановлення відповідальності за кримінальні проступки втратило свою актуальність [4, с. 104].

Таким чином, законодавство вже передбачало такий вид правопорушень як кримінальні проступки. Проте стан суспільного життя, політика держави та її шляхи боротьби із злочинністю на певних етапах розвитку права не дав змогу зберегти вказаний інститут до наших часів.

В умовах сучасного реформування соціально-політичної системи України питання юридичної відповідальності за діяння, що не становлять значної суспільної небезпечності, з позицій подальшої демократизації українського суспільства, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, сутнісного розвитку місцевого самоврядування, становлення громадянського суспільства, гуманізації кримінально-правової політики, реформування органів кримінальної юстиції потребують нового вирішення [4, с. 105].

На офіційному рівні питання про запровадження у законодавство України кримінального проступку вперше було поставлено в проекті Концепції реформування кримінальної юстиції, яка була передана на розгляд Президента України 10 грудня 2007 року Національною комісією із зміцнення демократії та утвердження верховенства права. Концепція була ухвалена рішенням Ради національної безпеки та оборони України та затверджена Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» від 08.04.2008 р. № 311 [9].

Згідно з цією Концепцією до категорії кримінальних проступків мають бути віднесені:

окремі діяння, які за чинним КК України вважаються злочинами невеликої тяжкості й відповідно до політики гуманізації кримінального закону будуть визнані законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки;

передбачені чинним КпАП діяння, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю (дрібне хуліганство тощо).

Кримінальні проступки мають бути об'єднані в новий Кодекс України про кримінальні проступки. За їх вчинення можуть бути передбачені стягнення у виді короткострокового позбавлення волі, штрафу у певному обмеженому розмірі, позбавлення спеціальних прав, залучення до обов'язкових робіт тощо, а також

застосовуватись спеціальна конфіскація. Вчинення кримінальних проступків не матиме таких правових наслідків, як судимість.

На кримінальні проступки поширюватиметься юрисдикція суду, який розглядає кримінальні справи у першій інстанції. Зі створенням мирових судів справи про вчинення кримінальних проступків мають бути передані на їх розгляд.

У Концепції також прямо вказано, що головним завданням розмежування злочинів і кримінальних проступків є забезпечення:

подальшої гуманізації кримінального законодавства;

спрощеної процедури притягнення до юридичної відповідальності осіб, які вчинили кримінальні проступки;

оптимізації діяльності органів кримінальної юстиції щодо виявлення, розслідування та судового розгляду кримінальних справ.

Так, у справах про кримінальні проступки було запропоновано: проводити лише дізнання, яке віднести до компетенції певних державних органів відповідно до мети, цілей та завдань кримінального переслідування у цій категорії справ; за згодою прокурора орган дізнання має передавати справи до суду, де самостійно підтримувати обвинувачення; якщо вина особи доведена і особа, за умови забезпечення її захисту адвокатом, визнає свою вину та не заперечуватиме проти покарання, то можливим є постановлення суддею рішення про покарання без проведення судового засідання [10, с. 123].

Результатом обговорення даної концепції стала поява проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» від 28 лютого 2012 року.

Важливим поштовхом для запровадження кримінальних проступків стало прийняття 13 квітня 2012 року Кримінального процесуального кодексу України. В ньому зазначені особливості досудового розслідування кримінальних проступків, а також спрощене провадження у суді першої інстанції щодо них. Необхідно також звернути увагу на п. 7 ч. 1 ст. 3 цього Кодексу, в якому вказано, що закон України про кримінальну відповідальність – це законодавчі акти України, які встановлюють кримінальну відповідальність (Кримінальний кодекс України та закон України про кримінальні проступки). Таке формулювання вказує на необхідність впровадження кримінальних проступків вже найближчим часом.

Необхідність прийняття законодавчого акту, який би регулював кримінальні проступки підкреслює і Президент України. Так, 30 травня 2012 року ним була утворена робоча група з питань реформування законодавства про адміністративні правопорушення та запровадження інституту кримінальних проступків. Пошук, у тому числі членами робочої групи, шляхів вирішення питання щодо встановлення відповідальності за кримінальні проступки супроводжується жвавим його обговоренням [4, с. 105].

Наслідком такого обговорення стала поява ще одного проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» від 6 вересня 2012 року.

Відповідно до змін до Особливої частини КК України кримінальними проступками запропоновано визнати такі діяння (усього близько 70 складів), що наразі визнаються злочинами (без обтяжуючих обставин) або адміністративними проступками [10, с. 123–125]:

проти особистих прав і свобод людини і громадянина: ухилення від сплати аліментів на утримання дітей або коштів на утримання непрацездатних батьків; вчинення насильства в сім'ї; зловживання опікунськими правами; розголошення таємниці усиновлення (удочеріння); незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння);

грубе порушення законодавства про працю; порушення авторського права і суміжних прав; порушення права на безоплатну медичну допомогу;

проти власності: дрібне викрадення чужого майна; незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї;

у сфері господарської діяльності: порушення правил митного контролю; порушення порядку зайняття господарською діяльністю та діяльністю з надання фінансових послуг; зайняття забороненими видами господарської діяльності; незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування; незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів; ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів); ухилення від сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом; незаконне зберігання марок акцизного збору; незаконні дії у разі банкрутства; шахрайство з фінансовими ресурсами; розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску; підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів; порушення порядку ведення реєстру власників іменних цінних паперів; обман покупців та замовників; фальсифікація засобів вимірювання; випуск або реалізація недоброякісної продукції; незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару; незаконне використання інсайдерської інформації; приховування інформації про діяльність емітента; незаконні дії щодо приватизаційних паперів; порушення порядку випуску і розповсюдження друкованих видань;

проти довкілля: порушення правил поводження з об'єктами тваринного або рослинного світу;

проти громадської безпеки: незаконне поводження зі спеціальними засобами самооборони;

проти безпеки руху та експлуатації транспорту: неповідомлення капітаном назви свого судна при зіткненні суден; керування транспортними засобами (суднами) особами, які перебувають у стані сп'яніння; перевищення водіями транспортних засобів встановлених обмежень швидкості руху та порушення деяких інших правил дорожнього руху; порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху;

проти громадського порядку: групове порушення громадського порядку; дрібне хуліганство; поширення неправдивих чуток; використання засобів зв'язку з метою порушення громадського порядку; розпивання спиртних напоїв у громадських місцях; жорстоке поводження з тваринами;

проти здоров'я населення: спонукання неповнолітніх до застосування допінгу; доведення неповнолітнього до стану сп'яніння;

у сфері охорони державної таємниці, недоторканності кордонів, забезпечення призову і мобілізації: порушення законодавства про державну таємницю; незаконне перевезення іноземців та осіб без громадянства територією України; ухилення від призову на строкову військову службу; ухилення від військового обліку або спеціальних зборів;

проти авторитету органів державної влади: незаконне придбання або зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації;

у сфері використання комп'ютерів, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж та у сфері інформації: незаконний доступ до інформації в інформаційних системах; порушення правил експлуатації комп'ютерів, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації;

у сфері службової діяльності: незаконне одержання благ; підкуп; незаконне сприяння фізичним або юридичним особам тощо;

проти правосуддя: прояв неповаги до суду; перешкоджання з'явленню до суду присяжного, народного засідателя; розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист; залишення без розгляду окремої ухвали суду; порушення правил адміністративного нагляду.

Таким чином, інститут кримінальних проступків вже був у кримінальному законодавстві українських земель. В наш час склалася ситуація, яка вказує на необхідність його повернення. Аналіз нормативної бази свідчить, що є негайна потреба прийняття або змін до чинного КК, або окремого закону «Про кримінальні проступки». Проте слід зазначити, що єдності поглядів науковців на цю проблему не існує, є такі що позитивно ставляться до розроблення, прийняття та введення у дію законодавства про кримінальні проступки, але є і такі які вважають, що чинна модель законодавства України про кримінальну відповідальність є вдалою і такого роду змін взагалі не потребує. Наявність такої жвавої дискусії у науці затягує прийняття єдиного нормативно-правового акту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кашкаров О.О. Передумови реформування Кримінального кодексу України та створення законодавства про кримінальні проступки / О. О. Кашкаров // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 236–241.
2. Костин Ю.В. Особенности развития уголовного права Российской империи в XIX в. / Ю. В. Костин // История государства и права. – 2010. – № 7. – С. 22–25.
3. Уголовное уложение 1903 года. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://quator.ru/all-materials/item/5256-ugolovnoe-ulozhenie-1903-goda>
4. Борисов В.І. Проблеми запровадження у законодавство України інституту кримінального проступку / В. І. Борисов // Підприємництво, господарство та право. – 2012. – № 9. – С. 104–107.
5. Пионтковский А.А. Усиление роли общественности в борьбе с преступностью и некоторые вопросы теории советского уголовного права / А. А. Пионтковский // Советское государство и право. – 1961. – № 4. – С. 60–70.
6. Шаргородский М.Д. Вопросы общего учения о наказании в период развернутого строительства коммунистического общества / М. Д. Шаргородский // Советское государство и право в период развернутого строительства коммунизма: Тез. докладов на научн. конф. – Л., 1961. – С. 77–78.
7. Кузнецова Н.Ф. Классификация преступлений / Н. Ф. Кузнецова // Советское государство и право. – 1967. – № 6. – С. 48–51.
8. Кривоченко Л.Н. К дискуссии об уголовном проступке / Л. Н. Кривоченко // Проблемы социалистической законности. – Х., 1982. – Вып. 9. – С. 105–110.
9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України від 08 квітня 2008., № 311 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/7703.html>
10. Хавронюк М.І. До питання про кримінальні проступки в контексті спеціалізації органів досудового розслідування / М. І. Хавронюк // Право України. – 2010. – № 9. – С. 120–131.

УДК 94:327.7(477+(470+571))"1994/2010"

РОСІЙСЬКІЙ ВЕКТОР У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ У 1994 – 2010 РР.

К. І. Мелекесцев, І. М. Єсін

Резюме. У статті виділені та проаналізовані фактори, які впливали на тенденції зовнішньої політики України у відносинах з Російською Федерацією у 1994 – 2010 рр., зв'язок цих факторів з пострадянською спадщиною двох країн та хронологічні періоди їх превалювання в українсько-російських відносинах

Ключові слова: українсько-російські відносини, стратегічне партнерство

Співіснування України та Російської Федерації як окремих, рівноправних, незалежних партнерів відрізняється від усього історичного досвіду українсько-російських відносин, і тому є як новим для керівництва держав, так і не до кінця